

Friska arbetsplatser **HANTERAR** **FARLIGA ÄMNER** **PÅ ETT SÄKERT** **SÄTT** Kampanjguide



#EUhealthyworkplaces

www.healthy-workplaces.eu



1. Inledning	4
1.1 Vad handlar det om?	4
1.2 Vad är farliga ämnen?	6
1.3 Varför är det så viktigt att begränsa riskerna med farliga ämnen?	8
1.4 Varför driver arbetsmiljöbyrån den här kampanjen?	10
 2. Hantering av farliga ämnen på ett säkert sätt	 12
2.1 Att skapa en säkerhetskultur	12
2.2 Lagstiftningen om farliga ämnen	14
2.3 Riskbedömning	17
2.4 Praktiska lösningar	19
2.5 Vissa grupper av arbetstagare är särskilt riskutsatta	21
2.6 Cancerframkallande ämnen och arbetsrelaterad cancer	24
 3. Kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv 2018–2019	 27
3.1 Om kampanjen	27
3.2 Vem kan delta i kampanjen?	28
3.3 Så gör du för att delta	29
3.4 Priset för goda praktiska lösningar inom kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv	30
3.5 Våra partnernätverk	31
3.6 Mer information och resurser	32
 Referenser och noter	 33

1. Inledning

En effektiv hantering av säkerhets- och hälso-risker på arbetsplatsen är till nytta för alla inblandade. Det är bra för arbetstagarna, bra för samhället som helhet och bra för näringslivet. I synnerhet när det gäller mindre märkbara faror kan det uppfattas som en belastning att bry sig om arbetarnas säkerhet och hälsa, särskilt för små och medelstora företag där resurserna är begränsade. Men organisationer som gör mer än de måste enligt lagen för att skydda sin personal vinner på det. Ett aktivt arbetsmiljöarbete i vilket alla deltar, och en kraftigt engagerad företagsledning, gör ett företag konkurrenskraftigare – t.ex. genom att sjukfrånvaron minskar och produktiviteten ökar.

Den här broschyren är en inledande vägledning till 2018–2019 års Ett hälsosamt arbetsliv-kampanj på temat "Friska arbetsplatser hanterar farliga ämnen på ett säkert sätt" som Europeiska arbetsmiljöbyrån (EU-Osha) organiserar. Kampanjen har som syfte att höja medvetenheten om riskerna med farliga ämnen på arbetsplatsen och att främja en säkerhetskultur, för att i första hand få bort och i andra hand effektivt hantera dessa risker.

1.1 Vad handlar det om?

På många arbetsplatser i Europa påverkas arbetstagarna av exponering för farliga ämnen. Under de senaste årtiondena har vissa ämnen, som asbest (som orsakar svåra och i vissa fall dödliga lungsjukdomar) och vinylklorid (som orsakar levercancer) förbjudits, begränsats eller underställts stränga regelverk. Trots det är farliga ämnen alltjämt en viktig arbetsmiljöfråga på arbetsplatserna. I den andra upplagan av arbetsmiljöbyråns europeiska företagsundersökning om nya och framväxande hot (Esener-2) rapporterade 38 procent av företagen att kemiska eller biologiska ämnen i form av vätskor, ångor eller damm fanns på deras arbetsplatser.⁽¹⁾

Enligt den europeiska undersökningen om arbetsvillkor rapporterade 18 procent av de intervjuade arbetstagarna i EU 2015 att de exponerats för kemiska produkter eller ämnen under minst en fjärdedel av sin arbetstid.⁽²⁾ Det är en siffra som nästan inte alls ändrats sedan år 2000.

Stora företag använder ofta mer än tusen olika kemiska produkter, t.ex. färg, bläck, lim och rengöringsmedel. Produkterna består vanligen av en blandning av flera olika kemiska ämnen. Även småföretag såsom bilverkstäder kan använda lika många. För vissa sektorer, t.ex. byggbranschen, finns tiotusentals olika kemiska produkter tillgängliga på marknaden för olika arbetsuppgifter. I sitt arbete kan en enskild arbetstagare komma i kontakt med flera hundra olika kemiska ämnen.





Farliga ämnen är vanligare än du tror

Sektorer där företagen har rapporterat särskilt hög förekomst av farliga ämnen i Esener-2 är bland annat dessa ⁽³⁾:

Jordbruk, skogsbruk och fiske	62 %
Tillverkning	52 %
Byggverksamhet, avfallshantering, vatten- och elförsörjning	51 %

Dessutom finns det alltmer bevis för att arbetstagare i tillväxtbranscher som social-,

hälso- och sjukvård, transport, avfall och återvinningsindustri i hög grad kan exponeras för farliga ämnen. I alla branscher finns det arbetsuppgifter som ofta medför exponering för farliga ämnen, t.ex. beredning av livsmedel (bespisningar, catering osv.), rengöring och underhåll. Det finns ingen bransch som är helt fri från farliga ämnen, och det är viktigt att arbetsgivarna bedömer de risker som deras personal kan ställas inför.

Enligt Kemikalieinspektionen användes tre ton farliga ämnen (bensin inte inräknat) per medborgare i Sverige 1996. År 2014 var siffran 3,7 ton. ⁽⁴⁾

1.2 Vad är farliga ämnen?

Den definition som gäller i den här kampanjen är att ett farligt ämne på arbetsplatsen är varje ämne, i gasform, flytande form eller fast form, inklusive aerosoler, ångor och rök, som utgör en risk för arbetstagares hälsa eller säkerhet. ⁽⁵⁾ (Biologiska medel omfattas emellertid inte av kampanjens ämnesområde.) Hit hör tillverkade kemikalier, processgenererade ämnen som dieselavgaser eller kvartsdamm, och naturligt förekommande ämnen som används i arbetsprocesser, t.ex. råolja eller mjöldamm.



Definitioner från direktivet om kemiska agens

- a) **Kemiskt agens** ⁽⁶⁾: varje kemiskt grundämne eller kemisk förening, ensamt eller i blandning, i naturligt tillstånd eller framställt, använt eller utsläppt, inbegripet utsläppt som avfall, genom någon arbetsprocess, oavsett om det framställts avsiktligt och oavsett om det släppts ut på marknaden.
- b) **Farligt kemiskt agens**:
 - i) varje kemiskt agens som uppfyller kriterierna för klassificering som farligt inom någon av faroklasserna för fysikaliska faror och/eller hälsofaror enligt förordning (EG) nr 1272/2008, ⁽⁷⁾ ... oavsett om detta kemiska agens klassificeras enligt den förordningen,
 - ii) varje kemiskt agens som, även om det inte uppfyller kriterierna för att klassificeras som farligt... kan innebära en risk för arbetstagares säkerhet och hälsa på grund av sina fysikalisk-kemiska, kemiska eller toxikologiska egenskaper samt på grund av det sätt på vilket det används eller förekommer på arbetsplatsen, inbegripet varje kemiskt agens för vilket det fastställts ett yrkeshygieniskt gränsvärde enligt artikel 3.
- c) **Verksamhet där kemiska agens förekommer**: varje arbete i vilket kemiska agens används, eller kan komma att användas, i någon process, inbegripet framställning, hantering, lagerhållning, transport eller bortskaffande och behandling, eller arbete vid vilket sådana agens bildas.



Farliga ämnen kan orsaka många olika slags skador, varav en del mycket allvarliga. Skadorna kan uppkomma genom enstaka kortvarig exponering, långvarig exponering eller långvarig ansamling av ämnen i kroppen. Hit räknas följande:

- Långvariga hälsoeffekter, exempelvis luftvägssjukdomar (t.ex. astma, snuva, asbestos och silikos), skada på inre organ, däribland hjärnan och nervsystemet, samt yrkesrelaterad cancer (t.ex. leukemi, lungcancer, mesoteliom och cancer i näshålan).
- Hälsoeffekter som kan vara akuta eller långsiktiga, såsom förgiftning, hudsjukdomar, fortplantningsproblem och medfödda missbildningar, samt allergier.

En del farliga ämnen utgör säkerhetsrisker, såsom risk för brand, explosion eller kvävning. Farliga ämnen har vanligen flera farliga egenskaper.

Arbetstagare kan utsättas för farliga ämnen genom olika "vägar". Ämnen i luften kan man andas in, men en del kan man även absorbera genom huden. Vid "vått arbete", dvs. då man använder vatten eller lösningsmedel, kan hudens naturliga försvarsbarriär brytas ner. Risken för upptag genom huden blir då särskilt hög. Farliga ämnen kan också komma in i kroppen genom förtäring, t.ex. när arbetstagare, trots att det är förbjudet, äter eller dricker på arbetsplatsen, när arbetsplatsen är förorenad eller när de andas in dammpartiklar och sväljer dem.

Tungt fysiskt arbete eller värme kan öka riskerna med farliga ämnen, eftersom det kan leda till ökat upptag av dem.

Bland de ämnen som kan orsaka långsiktig skada på arbetstagares hälsa finns cancerframkallande ämnen, som återfinns i många arbetssituationer. Att bemöta riskerna med dessa ämnen är en prioritering för Europeiska unionen (EU) i dess strategiska ram för arbetsmiljö 2014–2020⁽⁸⁾.

1.3 Varför är det så viktigt att begränsa riskerna med farliga ämnen?

Lagstiftning om farliga ämnen på arbetsplatserna finns i hela EU. Dock framkom det i yrkesinspektörskommitténs (Slic) senaste inspektionskampanj om farliga ämnen att företagen fortfarande stöter på stora svårigheter när de ska bemöta riskerna som dessa ämnen för med sig⁽⁹⁾. Till och med förbjudna ämnen som asbest utgör fortfarande en risk för arbetstagarna i en del sektorer, eftersom asbest är inbyggt i så många byggnader, apparater och material.

Nya utmaningar rörande farliga ämnen på arbetsplatsen har också kommit, exempelvis på området gröna jobb (bioenergiproduktion, nya typer av energilagring). Detta gäller också användning av innovativa material (t.ex. nanomaterial) och teknikutrust med just nu

okända hälsorisker (såsom 3D-utskrift). En tidigare mindre känd risk är endokrinstörande ämnen. Sådana kan påverka hela det endokrina systemet, skada den reproduktiva hälsan, orsaka medfödda missbildningar och bidra till utvecklingen av fetma och diabetes.

En stor andel av arbets-sjukdomarna i den europeiska förteckningen över arbets-sjukdomar orsakas av exponering för farliga ämnen. ⁽¹⁰⁾



©EU-OSHA/Staniław Pyte



ETT FALL AV SVÅR ARBETSRELATERAD ASTMA SOM HADE KUNNAT UNDVIKAS

Det förutsätts ofta att "farliga ämnen" bara syftar på farliga kemikalier. Att alla slags ämnen kan vara farliga i vissa situationer framgår av fallet med en kock på en skola⁽¹⁾ som beviljades ett avsevärt skadestånd på grund av de svåra andningsbesvär som kom efter arbete med mjöl. Det visar också att kostnaderna för att inte uppmärksamma riskerna och skydda arbetstagarna mot farliga ämnen på arbetsplatsen kan bli väldigt höga.

Arbetstagaren var en 46-årig kvinnlig kock som arbetade med att blanda till deg med hjälp av en stor mixer i ett litet och dåligt ventilerat kök. Ingenting gjordes för att skydda henne från risken med att andas in mjöldamm. Hon fick så svåra andningsproblem att hon knappt kunde gå och var tvungen att sova sittande. Hon fick diagnosen svår astma.

Med hjälp av sin fackförening begärde arbetstagaren ersättning. Kommunfullmäktige, som ansvarade för skolan, medgav att man inte vidtagit åtgärder för att skydda henne. Kommunen blev skyldig att betala ett skadestånd på 200 000 brittiska pund.

De långsiktiga konsekvenserna för arbetstagaren blev allvarliga: hon tvingades gå i förtidspension och hennes livsföring blev kraftigt begränsad av hennes andningsproblem.

Notera: De senaste åren har ett antal EU-medlemsstater tagit fram exempel på god praxis för att förebygga astma bland bagare.

1.4 Varför driver arbetsmiljöbyrån den här kampanjen?

Farliga ämnen har funnits med på den arbetsmiljöpoltiska agendan i EU och dess medlemsstater i tiotal år. Trots det är det en arbetsmiljöfråga där medvetenheten fortfarande är låg om vilka risker som finns och hur de ska begränsas.

Ett vanligt missförstånd är att det bara är tillverkade kemikalier – eller rentav bara kemikalier som luktar starkt och uppenbart har snabb verkan – som är farliga ämnen. Många farliga ämnen som arbetstagare utsätts för bildas genom arbetsprocesser, t.ex. avgaser från dieselmotorer, svetsrök och damm. Andra, som asbest, råolja och spannmålsdamm, har naturligt ursprung. På samma sätt kan vissa ingredienser i livsmedel eller läkemedel utgöra risker för arbetstagare.

Dessa farliga ämnen är oftast inte märkta med färsymboler, och information i säkerhetsdatablad som krävs enligt kemikalielagstiftningen finns oftast inte. För dessa måste arbetsgivarna söka andra informationskällor, t.ex. vägledning från branschen eller annan risk- och skyddsinformation från leverantörerna. Detta kan bidra till att medvetenheten om riskerna med de här ämnena är låg.

En annan vanlig men felaktig uppfattning är att användningen av farliga ämnen har minskat. Det stämmer att en hel del skadlig exponering som är välkänd (t.ex. för PCB, asbest och kvicksilver) har minskats avsevärt tack vare politiska initiativ, lagstiftning, påverkan från allmänheten och åtgärder från företag och arbetsmarknadens parter. Det finns dock många mindre kända farliga ämnen.⁽¹²⁾

Faktum är att arbetstagare i ett stort antal yrken kan utsättas för en mängd olika farliga ämnen på dagens arbetsplatser. År 2017 var ungefär 129 000 ämnen klassificerade enligt förordningen om klassificering, märkning och förpackning (CLP-förordningen).⁽¹³⁾ I maj 2017 fanns över 10 000 ämnen registrerade i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet enligt Reachförordningen (förordningen om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier)⁽¹⁴⁾. Av dem var det 40 procent som tillverkades eller importerades i volymer över 100 ton.⁽¹⁵⁾ Dessutom var omkring 5 000 ämnen anmälda enligt den tidigare kemikalielagstiftningen.⁽¹⁶⁾ Man måste då tänka på att Reachförordningen inte gäller farliga ämnen som bildas under arbetsprocesser, såsom damm eller förbränningsprodukter.

Missuppfattningar om vilka sorters exponeringar som kan vara farliga och hur vanligt de kan förekomma kan göra att arbetsgivare och arbetstagare felaktigt tror att det inte är aktuellt för deras företag att utreda sina exponeringar.





Därför finns det ett tydligt behov av att höja medvetenheten om förekomsten av farliga ämnen, betydelsen av att hantera dem rätt och de bästa metoderna för att göra det. Kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv för 2018–2019 har som syfte att uppfylla det behovet.

Eftersom det ses som ett svårt område anser många att det är komplicerat att bedöma risken vid exponering för farliga ämnen på arbetsplatsen. Det finns mycket vägledning

tillgänglig för att hjälpa företagen att begränsa farliga ämnen. Dock kan mängden material och de många olika källorna göra att de som ansvarar för riskhanteringen blir osäkra på var bäst råd lämnas. Därför syftar kampanjen till att förbättra tillgången till och medvetenheten om de praktiska lösningar och vägledningar som är mest relevanta och har bredast tillämpning. Kampanjen ska även sprida exempel på god praxis.

2. Hantering av farliga ämnen på ett säkert sätt

2.1 Att skapa en säkerhetskultur

Att alla på arbetsplatsen är väl informerade om riskerna och vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga dem är nödvändigt för att exponeringen för farliga ämnen på arbetsplatsen ska kunna begränsas ändamålsenligt. En viktig faktor för att lyckas förebygga olyckor och dålig hälsa på arbetsplatsen är att skapa en säkerhetskultur, där alla förstår att säkerhet och hälsa är viktigt för organisationen som helhet.

Detta innebär att arbetsgivarna behöver vidta åtgärder för att arbetstagarna aktivt ska involveras i arbetsmiljöarbetet. Enligt EU-lagstiftningen⁽¹⁷⁾ måste arbetsgivarna ge arbetstagarna möjlighet att medverka i riskbedömningsprocessen, ge dem information om vad de kan komma att exponeras för,

om resultaten från medicinska kontroller och exponeringsmätningar samt ge utbildning i arbetsmiljöfrågor. De bör också uppmuntra arbetstagarna att skydda sig, diskutera sina erfarenheter och ta upp gemensamma problem.⁽¹⁸⁾

När en arbetsplats har skapat en säkerhets-kultur, är hanteringen av farliga ämnen integrerad i ett systematiskt arbetsmiljöarbete som alla är delaktiga i. Förutom att uppfylla de juridiska skyldigheterna är dessutom att förebygga skador hos personalen en inbyggd del i hur företaget organiserar sitt arbete och i de processer som används när arbetet utförs.

I följande avsnitt ska vi titta på den relevanta lagstiftningen och några av de viktiga åtgärder och praktiska lösningar som finns tillgängliga för att förebygga riskerna med farliga ämnen.





© EU OSHA/Filip De Smet

Hur riskfaktorer kan samverka

I nya yrken, exempelvis i den gröna ekonomin, kommer de vanliga riskerna med farliga ämnen ofta i nya former.⁽¹⁹⁾

Det kan behövas särskilda strategier för förebyggande där hänsyn tas till kombinationen av risker. Ett exempel är reparationsarbeten på turbinblad i vindkraftverk, där det förekommer exponering för lösningsmedel, damm och farliga beståndsdelar i hartser och

lim, plus arbete på hög höjd, i varierande väder och i slutna utrymmen.

De förebyggande åtgärder som används i vanliga fall för att undvika risker, såsom processventilation, kan vara svåra att använda där. I planeringen måste man då räkna med att arbetstagarna kan behöva använda annan utrustning såsom säkerhetselar och andningsskydd i slutna utrymmen.

2.2 Lagstiftningen om farliga ämnen

Alla som sysslar med att hantera farliga ämnen på arbetsplatsen måste vara medvetna om den lagstiftning som gäller för farliga ämnen i EU. ⁽²⁰⁾

Den mest relevanta lagstiftningen av alla är arbetsmiljölagstiftningen som särskilt syftar till att skydda arbetstagare mot hälso- och säkerhetsrisker i allmänhet och mot farliga ämnen på arbetsplatsen (t.ex. ramdirektivet om arbetsmiljö, där grundprinciperna slås fast, direktivet om kemiska agens, direktivet om carcinogener och direktiven om gränsvärden). I den fastställs arbetsgivarnas ansvar för att säkerställa säkerhet och hälsa på arbetsplatsen. EU:s arbetsmiljölagstiftning som har införlivats i ländernas egen lagstiftning, kräver att arbetsgivarna utför riskbedömningar av alla arbetsmiljörisker, däribland riskerna med farliga ämnen (se avsnitt 2.3).

"Arbetsgivaren skall ... först avgöra om det förekommer några farliga kemiska agens på arbetsplatsen. Om sådana agens förekommer skall hen sedan bedöma alla risker för arbetstagarnas säkerhet och hälsa som kan uppstå genom närvaron av dessa kemiska agens."

Artikel 4 i direktivet om kemiska agens

I lagstiftningen fastställs också en prioritetsordning för förebyggande åtgärder, som arbetsgivarna är juridiskt skyldiga att följa. Att eliminera riskerna står högst i prioritet. Efter detta följer att ersätta farliga ämnen med mindre farliga ämnen eller säkrare material, eller att ersätta en process med en som inte är farlig eller mindre farlig. Därefter kommer tekniska åtgärder, sedan organisatoriska åtgärder och slutligen personliga skyddsåtgärder (däribland användning av personlig skyddsutrustning).

Detta system kallas ofta för STOP-principen:

- Substitution (ersättning).
- Tekniska åtgärder.
- Organisatoriska åtgärder.
- Personligt skydd ⁽²¹⁾.

Syftet är att säkerställa att risker bekämpas vid källan och att kollektiva åtgärder – det vill säga åtgärder som systematiskt skyddar en grupp arbetstagare – blir första prioritet. Det är viktigt att arbetsgivarna är medvetna om att mycket strängare åtgärder gäller för cancerframkallande ämnen (se avsnitt 2.6). Medlemsstaterna har rätt att tillämpa ytterligare och mer detaljerade eller strängare regler än de som fastställs i EU:s arbetsmiljödirektiv. Det är därför nödvändigt att arbetsgivarna tar reda på vad som gäller enligt den nationella arbetsmiljölagstiftningen.

Bindande (vilket innebär att de måste uppfyllas) och indikativa (som en indikation på vad som bör uppnås) yrkeshygieniska gränsvärden för farliga ämnen fastställs också i europeiska arbetsmiljödirektiv. Yrkeshygieniska gränsvärden för farliga ämnen är viktig information vid riskbedömning och riskhantering. De flesta EU-medlemsstater upprättar sina egna nationella yrkeshygieniska gränsvärden och tar vanligen med fler ämnen än EU-direktiven. Men yrkeshygieniska gränsvärden finns bara för ett begränsat antal av de ämnen som förekommer på arbetsplatserna.

Andra förordningar och vägledningar omfattar särskilda aspekter som tillverkning, leverans, transport och märkning av farliga ämnen, något som också ofta är relevant för arbetsplatserna. Exempelvis syftar Reach- och CLP-förordningarna till att säkerställa att information som är viktig för riskbedömning på arbetsplatsen finns tillgänglig. I dem krävs att tillverkare och leverantörer säkerställer att kemikalier är korrekt märkta och att säkerhetsdatablad lämnas. I säkerhetsdatabladet ges information om ingående ämnens farliga egenskaper och risker de kan medföra, samt vägledning om förvaring, hantering och hur riskerna förebyggs.

Genom Reach- och CLP-förordningarna infördes vissa förändringar som påverkar arbetsmiljölagstiftningen, exempelvis

- ny information i säkerhetsdatablad (uppgifter från kemikaliesäkerhetsrapporter, exponeringsscenarioer, avsedda användningsområden),
- nya begränsningar och krav på tillstånd för användning av vissa ämnen,
- nya klassificerings- och märkningsregler, däribland nya farosymboler (faropiktogram) och etiketter.

Som en del av kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv 2018–2019 vill arbetsmiljöbyrån öka kunskapen om dessa förändringar och hur de påverkar riskhanteringen för farliga ämnen på arbetsplatser. Detta kommer att göras genom att sprida information om verktyg och vägledningar som stöder bedömning och hanteringen av arbetsmiljörisker, inklusive substitution. Tillgången till resurser med information om farliga ämnen ska förbättras.

Organisatoriska åtgärder





Några viktiga direktiv och förordningar från EU

Direktiv 89/391/EEG (ramdirektivet om arbetsmiljö)

av den 12 juni 1989 om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet – "ramdirektivet"

Direktiv 98/24/EG (direktivet om kemiska agenser)

av den 7 april 1998 om skydd av arbetstagares hälsa och säkerhet mot risker som har samband med kemiska agenser i arbetet

Direktiv 2004/37/EG (direktivet om carcinogener och mutagena ämnen)

av den 29 april 2004 om skydd för arbetstagare mot risker vid exponering för carcinogener eller mutagena ämnen i arbetet

Förordning (EG) nr 1907/2006 (Reachförordningen)

av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach) och inrättande av en europeisk kemikaliemyndighet

Förordning (EG) nr 1272/2008 (CLP-förordningen)

av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, ändring och upphävande av direktiven 67/548/EEG och 1999/45/EG samt ändring av förordning (EG) nr 1907/2006

Det finns också förordningar och direktiv som gäller särskilda grupper av farliga ämnen på arbetsplatser och med indikativa yrkeshygieniska gränsvärden.

<https://osha.europa.eu/sv/safety-and-health-legislation>

2.3 Riskbedömning

Som det anges i lagstiftningen på EU- och medlemsstatsnivå, är riskbedömning på arbetsplatsen en helt nödvändig förutsättning för att förebyggandet ska lyckas.

När arbetsgivare utför bedömning av eventuella risker till följd av farliga ämnen som förekommer på arbetsplatserna måste de ta hänsyn till

- de farliga egenskaperna,
- om det går att ta bort eller ersätta det farliga ämnet,
- den information om säkerhet och hälsa som måste tillhandahållas av leverantören (t.ex. säkerhetsdatablad),
- exponeringsnivån, typen av exponering, hur länge den varar och antalet arbetstagare som exponeras,
- omständigheterna vid arbetet där sådana ämnen förekommer, t.ex. mängden,
- eventuella yrkeshygieniska och biologiska gränsvärden,
- effekterna av förebyggande åtgärder,
- de slutsatser som kan dras av genomförd medicinsk kontroll.

I synnerhet för små och medelstora företag hjälper det att dela upp riskbedömningsprocessen i flera steg, så att den blir hanterligare. En riskbedömning för farliga ämnen bör innefatta följande:

1. Inventera vilka farliga ämnen ni har på arbetsplatsen och vilka som bildas genom arbetsprocesser.
2. Samla information om den skada som dessa ämnen kan orsaka och de förebyggande åtgärder som rekommenderas av leverantörer och tillverkare eller i vägledningar. För kemiska produkter ska informationen finnas i säkerhetsdatablad. Denna information bör också användas för att informera och utbilda personal och ta fram arbetsplatsinstruktioner för processer och hantering av ämnen.

3. Bedöm exponeringen för de identifierade farliga ämnena. Titta då på typen av exponering som arbetstagarna utsätts för, dess intensitet, tidslängd, frekvens och förekomst. Även den kombinerade effekten av de farliga ämnen som används tillsammans ska bedömas.
4. Gör en handlingsplan. Den bör innehålla en lista, i prioritetsordning, över åtgärder som ska vidtas för att minska riskerna för arbetstagarna. I listan ska det anges av vem, hur och vid vilket datum respektive åtgärd ska vara utförd. Det finns praktisk information tillgänglig i vissa länder om hur standardarbeten som fyllnad, pumpning, borrar, slipning eller svetsning kan utföras på ett säkert sätt. (Vägläsningsblad med direkta råd.) ⁽²²⁾
5. Avgör om några arbetstagare kan vara särskilt riskutsatta och specificera de åtgärder som ska vidtas för att skydda dem, och eventuella extra utbildnings- och informationsbehov.
6. Avgör om arbetstagare kan bli exponerade när de utför underhålls- eller reparationsarbete eller genom olyckshändelser. Det kan gälla mellanprodukter i en process som vanligen är tillsluten. Arbetstagarna behöver veta vem de ska kontakta om något går fel och hur de ska skydda sig i händelse av ett tillbud.
7. Riskbedömningen bör regelbundet ses över och uppdateras.

För att riskbedömningen och de förebyggande åtgärderna ska bli ändamålsenliga behöver arbetsgivarna hålla sig och sina arbetstagare väl informerade och utbildade. Arbetstagarna behöver också rådfrågas om riskbedömningen och om det görs förändringar av de ämnen, produkter och arbetsprocesser de arbetar med.

Ett antal verktyg har tagits fram av medlemsstaterna och andra aktörer för att hjälpa företagen att utföra riskbedömningar.

Nyttiga verktyg för att utföra riskbedömningar och hitta rekommendationer för förebyggande åtgärder

Instrument	Land	Fokus
Arbetsmiljöbyråns e-verktyg ”Friska arbetsplatser hanterar farliga ämnen på ett säkert sätt”	EU-nivå	• Praktiskt verktyg som hjälp med att hantera riskerna med farliga ämnen på arbetsplatsen • Interaktivt och användarvänligt • Erbjuder praktiska åtgärder för att eliminera och minimera riskerna https://eguides.osha.europa.eu/dangerous-substances/
Arbetsmiljöbyråns plattform OiRA	EU-nivå	• Webbplattform som erbjuder fri tillgång till interaktiva och sektorsspecifika riskbedömningsverktyg • Vissa OiRA-verktyg omfattar risken i form av farliga ämnen, beroende på sektorn i fråga • Många av verktygen finns tillgängliga på flera olika språk https://oiraproject.eu/sv
COSHH Essentials och e-COSHH	Storbritannien, men spritt i vida kretsar	• Enkel, stegvis arbetsmetod för riskbedömning med de faktorer som påverkar vilken åtgärdstyp som är lämplig • Använder riskmatriser för att identifiera lämpliga åtgärder • Tillhandahåller både allmän och uppgiftsspecifik vägledning http://www.hse.gov.uk/coshh/essentials/coshh-tool.htm Direktrådgivningsblad: http://www.hse.gov.uk/coshh/essentials/direct-advice/index.htm
GISBAU och GISCHEM	Tyskland	• För byggnad, kemi, metall och andra branscher • Databas kompletterad med produktkoder för grupper av ämnen som används allmänt • Länk till en plattform för säkerhetsdatablad http://wingisonline.de/ http://www.gischem.de/index.htm
Stoffenmanager	Nederländerna	• För olika typer av verksamhet • Strukturerar relevant kunskap och information • Interaktiv • Finns på sex språk • Innehåller en brett accepterad kvantitativ exponeringsmodell https://stoffenmanager.nl/
EMKG (lätthanvänt kontrollsystem för farliga ämnen för arbetsplatser)	Tyskland	• Praktiska riktlinjer för riskhantering • Stöd till små och medelstora företag • Översätter information från säkerhetsdatablad och arbetsplatser till praktiska riskreducerande åtgärder http://www.baua.de/en/Topics-from-A-to-Z/Hazardous-Substances/EMKG/EMKG_content.html
KemiGuiden	Sverige	• För små företag • Interaktivt verktyg • Ger skräddarsydd rådgivning om riskbedömning och åtgärder, baserat på frågor och svar om företagets situation http://www.kemiguiden.se
SEIRICH	Frankrike	• Interaktivt verktyg • Möjliggör ett skräddarsytt arbetssätt, för olika nivåer av erfarenhet och komplexitet • Ger skräddarsydd rådgivning om riskbedömning och åtgärder, baserat på frågor och svar om företagets situation http://www.seirich.fr/seirich-web/index.xhtml

2.4 Praktiska lösningar

En hel del vägledning och många praktiska verktyg finns tillgängliga som hjälp med riskhanteringen av farliga ämnen. Offentliga institutioner och myndigheter, branschorganisationer och fackföreningar har tagit fram verktyg och vägledande material för att stödja företag på detta område och hjälpa myndigheterna i deras tillsyn. Materialet är såväl allmänt som mer specifikt. Det kan t.ex. handla om substitution eller att rekommendera åtgärder för typiska arbetsuppgifter, ett visst yrke eller en bransch.

Som en del i kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv 2018–2019 har arbetsmiljöbyrån (EU-Osha) samlat dessa verktyg, vägledningsmaterial och exempel på god praxis, samt audiovisuellt material, på kampanjens webbplats (<https://healthy-workplaces.eu/sv>). Där finns material för att stödja t.ex. arbetsmiljöinspektörer, små och medelstora företag och arbetstagarrepresentanter. Det är väl värt att besöka sidan och ta reda på vilken hjälp som finns.



© Shutterstock/Dagmara_K

God praxis: Eliminering

Vid svetsning och lödning av rörledningar, i t.ex. hushåll, utsätts svetsare för farliga ämnen i den rök som frigörs. Svetsning och lösning kan dock undvikas om man i stället använder ett rörpressverktyg: en särskild griptång som fogar ihop rören

under högt tryck. Ytterligare fördelar med den här nyskapande lösningen, som att den är snabb och lätt att använda, blev avgörande för att den snabbt skulle börja användas och gjorde att det nya teknikvalet blev en succé.

FALLSTUDIE

ERSÄTTNING AV ETT DESINFEKTIONSMEDEL I VÅRD- OCH OMSORGSEKTOREN

På ett äldreboende i Spanien användes tidigare ett desinfektionsmedel för att sanera avlidna patienters rum. Medlet innehöll bland annat triklosan och 2-butoxyetanol, båda kraftigt irriterande och giftiga. En arbetstagare som använde produkten drabbades av halsirritation och besvär med luftvägarna.

Fackföreningsrepresentanten blev informerad om situationen och arbetsmiljöavdelningen på det regionala facket redogjorde för problemet för arbetsgivarna. Regionsfacket började sedan leta efter alternativ, med hjälp av Spanska fack-

föreningsinstitutet för arbete, miljö och hälsa (ISTAS).

Flera olika alternativ bedömdes innan det togs beslut om att ersätta desinfektionsmedlet med en produkt baserad på didecyldimetylammoniumklorid och etoxylerad alkohol. Alternativet var inte riskfritt och det behövdes skyddsåtgärder för att arbeta med det. De risker som alternativet medförde hade dock mindre betydelse. En annan fördel var att den nya produkten orsakade mindre miljöskada.



2.5 Vissa grupper av arbetstagare är särskilt riskutsatta

Alla arbetstagare måste skyddas från riskerna från farliga ämnen. Man får dock inte förbise att vissa grupper av arbetstagare kan löpa högre risk på grund av sin särskilda känslighet eller andra förhållanden. Risken kan vara högre därför att dessa arbetstagare är oerfarna, oinformerade eller fysiskt sårbarare. Det kan också bero på att de hela tiden byter jobb eller arbetar i branscher där det är låg medvetenhet om problemet. Den fysiologiska känsligheten kan också vara olika, t.ex. mellan unga och äldre eller mellan män och kvinnor.

Grupper som utsätts för högre risk kan vara kvinnor, unga arbetstagare, migrerande arbetstagare och arbetstagare som inte fått utbildning och information (t.ex. underleverantörer, tillfälliga arbetare och de som arbetar i den informella ekonomin). Branscher där dessa grupper av arbetstagare ofta utsätts för farliga ämnen är bland annat jordbruk, trädgårdsodling, husbyggnad, avfallshantering, transport,

frisersalonger, yrkesstädning, vård, omsorg, hotell, restaurang och catering. I vissa yrken, t.ex. sanering, underhåll, avfalls- och avloppsvattenhantering samt räddningstjänst, är exponeringen av arbetstagarna varierande och ofta oförutsägbar.

Det är viktigt att ta hänsyn till alla arbetstagares särskilda förutsättningar när man bedömer riskerna med farliga ämnen på en arbetsplats⁽²³⁾ och beslutar om förebyggande åtgärder. Exempelvis är det viktigt att de får tillgång till resultaten från riskbedömningar, att de får utbildning och att de får delta i beslut om hur riskerna hanteras.

Det är mycket viktigt inte underskatta riskerna som särskilt riskutsatta arbetstagare utsätts för och att, liksom för andra arbetstagare, tillämpa principerna med riskbedömning, substitution och eliminering samt att prioriteringsordningen för förebyggande åtgärder respekteras. Vägledning finns för arbetsplatser som anställer arbetstagare som tillhör en utsatt grupp, t.ex. den brittiska hälso- och säkerhetsmyndighetens verktygslåda för att skydda migrerande arbetstagares säkerhet och hälsa.⁽²⁴⁾

Nationella siffror visar att arbetstagare under 25 års ålder utsätts för cancerframkallande ämnen mer än någon annan åldersgrupp. ⁽²⁵⁾



KVINNLIGA ARBETSTAGARE – VÄGLEDNING FÖR ATT SÄKERSTÄLLA ATT DEN PERSONLIGA SKYDDSUTRUSTNINGEN ÄR TILLRÄCKLIG

En kritisk arbetsmiljöfråga är att personlig skyddsutrustning inte anpassas till alla, i synnerhet till kvinnor.⁽²⁶⁾⁽²⁷⁾⁽²⁸⁾

Personlig skyddsutrustning som andningsskydd, säkerhetsselar mot fall, skyddsskor, handskar, hjälmar och skyddsglasögon kan vara för stora för många kvinnor. Detta innebär dels hälsorisker när andningsskydden inte skyddar tillräckligt mot kemikalier och dels säkerhetsrisker när lösa klädesplagg eller handskar fastnar i maskiner. Många kvinnor har inte utrustningen på sig eftersom de tycker att den, med sin dåliga passform, är obekvämt. De utsätter sig då för skaderisk.

För att bemöta det här problemet finns det flera vägledande dokument tillgängliga: Förbundet för förebyggande av olyckor i industrin (IAPA) och Ontarios kvinnodirektorat har tagit fram en katalog, Kanadensiska centrumet för forskning och utbildning i byggbranschen har utvecklat en serie checklistor som hjälp för kvinnliga arbetstagare att bedöma om deras personliga skyddsutrustning har bra passform. Checklistor finns för huvudskydd, ögonskydd, hörselskydd, handskar, fotskydd och kroppsskydd.⁽²⁹⁾ Storbritanniens nationella fackföreningscentrum har gett ut vägledning för arbetstagarrepresentanter.⁽³⁰⁾



UNGA ARBETSTAGARE – EN INTERAKTIV DATABAS FÖR STUDENTER I ORGANISK KEMI

NOP-online⁽³¹⁾ är ett exempel på hur en interaktiv databas kan underlätta arbetsmiljöutbildning i laboratoriesäkerhet.⁽³²⁾ Den är inriktad på studenter vid labbkurser i organisk kemi, som är obligatoriska i universitetsläroplanerna i naturvetenskap, medicin och vissa ingenjörsvetenskapliga studier. Normalt lär sig studenterna på sådana kurser grundläggande laboratoriemetoder med syntes och analys. Rutiner för att undvika toxiska ämnen lärs inte uttryckligen ut.

NOP-online är en samling beskrivningar av experiment inom organisk kemi. Experimenten kan sökas på titel, nummer, arbetsmetod, ämnets klass och reaktionstyp. Studenterna kan få fram en detaljerad beskrivning av de ämnen som används i experimentet och de som produceras vid de kemiska reaktionerna. Där ingår information om säkerhets- och hälsoriskerna och toxi-

kologiska uppgifter om ämnena. Toxiciteten och ekotoxiciteten för de olika ämnena anges med olika färger. Det anges också om ämnena har eller inte har testats noggrant med avseende på farlighet. Varje experimentbeskrivning åtföljs av detaljerade laboratorieinstruktioner, råd om säkerhet, analysrutiner och information om hållbarhetsfrågor. I en slutbedömning kan studenterna jämföra reaktionerna och de ämnen som bildas där och då få insikt i vilka risker som hör till varje experiment och experimentets effektivitet när det gäller massa och energi.

Webbplatsen uppdateras hela tiden, och användarna kan lägga in kommentarer och aktivt vara med och bygga upp databasen. All information finns på tyska, engelska och italienska. En del av den finns även på arabiska, turkiska, indonesiska, portugisiska och ryska.
<http://www.oc-praktikum.de/nop/en-entry>



2.6 Cancerframkallande ämnen och arbetsrelaterad cancer

Ungefär 1,6 miljoner människor i arbetsför ålder diagnostiseras med cancer i Europa varje år. Det totala antalet personer i EU som uppskattades utveckla cancer till följd av yrkeshygienisk exponering för cancerframkallande ämnen är högre än 120 000 per år, vilket har lett till nästan 80 000 dödsfall om året.⁽³³⁾⁽³⁴⁾ Enligt uppskattningar från Internationella arbetsorganisationen (ILO) och EU är cancerframkallande ämnen orsak till de flesta dödliga yrkesrelaterade sjukdomar i EU.⁽³⁵⁾

Många fall av arbetsrelaterad cancer går att förebygga: exempelvis dör i Storbritannien uppskattningsvis 8 000 arbetstagare av yrkesrelaterad cancer varje år p.g.a. tidigare exponering för cancerframkallande ämnen på jobbet. Genomtänkta insatser i syfte att förbättra efterlevnaden av de aktuella yrkeshygieniska gränsvärdena skulle i framtiden kunna förebygga många av dessa fall.⁽³⁶⁾

Det finns hundratals farliga ämnen klassificerade som cancerframkallande som arbetstagare kan utsättas för.⁽³⁷⁾ En del av de ämnen som arbetstagarna oftast exponeras för är faktiskt just cancerframkallande. Särskilda studier visar höga exponeringar för cancerframkallande ämnen. I den australiensiska studien av exponering på arbetet påträffades exempelvis att ungefär 37 procent av deltagarna 2011–2012 exponerades för minst ett arbetsrelaterat cancerframkallande ämne på arbetsplatsen.⁽³⁸⁾

En del av de cancerframkallande ämnen som identifierats på arbetsplatser bildas av de egna arbetsprocesserna och omfattas därför inte av Reach-lagstiftningen som kräver säkerhetsdatablad och kommunikation uppåt och neråt i leveranskedjan. För sådana

cancerframkallande ämnen måste man hitta andra sätt att höja medvetenheten och arbeta förebyggande. Ett bra exempel är hur man på senare tid genom kombinerade insatser för att begränsa exponeringen för tobaksrök på arbetet avsevärt minskat exponeringen.

I en fransk studie⁽³⁹⁾ fann man att unga arbetstagare och underhållsarbetare har högre exponering och sannolikt exponeras för flera cancerframkallande ämnen samtidigt. Man fann också att de ämnen som arbetstagarna framför allt utsätts för är de som det är svårt att införa riskbegränsande åtgärder för. Det beror på att de bildas i processer, t.ex. förbränningsprodukter som dieselavgaser, svetsrök, sot och tjära, bitumen och respirabel kristallin kiseldioxid (respirabel kvarts).⁽⁴⁰⁾

Arbetstagare i vissa yrken har också högre risk att exponeras för cancerframkallande ämnen, t.ex. svetsare, målare, frisörer och sjuksköterskor.

Det är viktigt att arbetsgivare är medvetna om att särskilt stränga åtgärder enligt EU-lagstiftningen måste vidtas för att förebygga skador till följd av exponering för cancerframkallande ämnen på arbetet. Dessa gäller utöver de åtgärder som krävs för andra farliga ämnen. De extra åtgärderna innefattar strängare krav på substitution, att processen utförs i ett slutet system, register över exponeringar och strängare krav på information och dokumentation.

De direkta kostnaderna för exponering för cancerframkallande ämnen på arbetsplatserna runtom i Europa beräknas till 2,4 miljarder euro om året.⁽⁴¹⁾



© michaeljung - Fotolia

Färdplan om cancerframkallande ämnen

År 2016 satte Nederländernas ordförandeskap för Europeiska unionens råd kampen mot exponering för cancerframkallande ämnen högst på sin prioriteringslista för arbetsmiljö. Man tog initiativ till ett samarbete mellan EU-Osha, arbetsmarknadens parter, Europeiska kommissionen och arbetsmarknadsministerierna i Nederländerna och Österrike.

De undertecknande parterna förband sig att göra upp en färdplan om cancerframkallande ämnen: en åtgärdsplan

med syftet att höja medvetenheten om riskerna, identifiera smarta lösningar och utbyta god praxis.

EU-Osha bidrar till att lyfta fram åtgärdsplanen, bland annat genom kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv 2018–2019.

Ta reda på mer om handlingsplanerna på <https://osha.europa.eu/sv/themes/dangerous-substances/roadmap-to-carcinogens>.

RESPIRABEL KVARTS PÅ BYGGARBETSPLATSER – NY EUROPEISK VÄGLEDNING FÖR ARBETSMILJÖINSPEKTÖRER

Yrkesinspektörskommittén (SLIC) har publicerat en vägledning för nationella arbetsmiljöinspektörer, framtagen av SLIC Chemex-grupp, om hur man tar itu med risker för arbetstagare till följd av exponering för respirabel kvarts (RCS) ⁽⁴²⁾ på byggarbetsplatser. ⁽⁴³⁾⁽⁴⁴⁾

Respirabel kvarts finns på många arbetsplatser i EU inom en rad olika industrisektorer, däribland stenbrytning, tegelbruk och byggnadsindustri. Den är känd för att orsaka allvarliga sjukdomar, t.ex. silikos, kronisk obstruktiv lungsjukdom (KOL) och lungcancer. Byggsektorn står i fokus i vägledningsdokumentet på grund av förekomsten av respirabel kvarts i den sektorn och att risken där är hög, sett till potential för exponering och det stora antal arbetstagare som kan exponeras.

Vägledningen ger de nationella arbetsmiljöinspektörerna bakgrundsinformation om respirabel kvarts, de hälsorisker den utgör, regelverket och rekommenderade riskbegränsande åtgärder.

Metoder

för att minska exponeringen är bland annat att eliminera respirabel kvarts från processen, anpassa processen så att avgivningen till luften i arbetsområdet minskar (t.ex. genom att använda vatten för att hindra att dammet blir luftburet, eller genom processventilation) och användning av andningsskydd.

Vägledningen rekommenderar vilka krav som kan ställas där potentiellt hög, medelhög eller låg hälsorisk beroende på respirabel kvarts påträffas. Kraven beror på omfattningen och nivån på de åtgärder som arbetsgivaren redan genomfört när inspektionen görs. De krav som rekommenderas följer prioritetsordningen för riskbegränsande åtgärder och innefattar viktiga exempel på relevanta åtgärder.

Ett antal blad inriktade på typiska arbetssituationer ger praktisk information till arbetsmiljöinspektörer på fältet; de innehåller bilder av dålig och god

praxis och ger råd om hur man går tillväga i vissa situationer.

Man har också tagit fram utbildningsmaterial för arbetsmiljöinspektörer.



3. Kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv 2018–2019

3.1 Om kampanjen

Trots ansträngningar på EU-nivå, nationellt och sektoriellt för att begränsa den arbetsrelaterade exponeringen för farliga ämnen drabbas Europas arbetstagare fortfarande av exponeringar som kan orsaka eller bidra till hälsoproblem, sjukdomar och dödsfall.

Kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv 2018–2019 har som syfte att bekämpa problemet genom att uppnå följande fem strategiska mål:

1. Öka medvetenheten om hur betydelsefullt och relevant det är att begränsa riskerna från farliga ämnen på europeiska arbetsplatser, genom att tillhandahålla fakta och siffror om exponering för farliga ämnen och deras påverkan på arbetstagare.
2. Främja riskbedömning, eliminering och utbyte av farliga ämnen samt prioriteringsordningen för riskbegränsande åtgärder genom att tillhandahålla information om praktiska verktyg och exempel på god praxis.
3. Öka medvetenheten om riskerna på grund av exponering för cancerframkallande ämnen på arbetet genom att främja utbyte av goda praktiska lösningar, som undertecknande av part i det bindande avtalet om färdplanen om cancerframkallande ämnen.
4. Ta sikte på arbetstagargrupper som har särskilda behov och högre risknivå, t.ex. till följd av sin begränsade kunskap om farliga ämnen, genom att tillhandahålla fakta och siffror och information om god praxis.
5. Höja medvetenheten om den politiska utvecklingen och lagstiftningen genom att ta fram en översikt över lagstiftning och befintlig vägledning.

En kampanj under ledning av arbetsmiljöbyrån kan bidra avsevärt till många av dessa områden. Men framför allt gör den att det byggs upp partnerskap så att vetenskaplig och praktisk kunskap förs samman och "översätts" till praktiska lösningar för att begränsa de risker som farliga ämnen på arbetsplatsen utgör.

Kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv har som syfte att uppnå sina mål genom de mellanhänder som kan hjälpa arbetsmiljöbyrån att nå ut till kampanjens målgrupper på arbetsplatser runtom i Europa. Arbetsmiljöbyrån kommer att ta fram ett antal tillämpningar som kan användas och anpassas av medlemsstater, partnerorganisationer och företag. Arbetsmiljöbyrån kommer även att ordna vissa särskilda aktiviteter och evenemang. Bland annat Pris för goda praktiska lösningar inom kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv (se avsnitt 3.4).

Arbetsmiljöbyrån kommer också att stå värd för kampanjens slutevenemang, toppmötet för Ett hälsosamt arbetsliv, där alla de nätverk och partner som har bidragit till kampanjen får möjlighet att reflektera och bygga vidare på det som uppnåtts och lärts in de senaste två åren.

Viktiga datum

Kampanjen inleds
april 2018

Europeiska arbetsmiljöveckor
oktober 2018 och oktober 2019

Evenemang för utbyte av goda praktiska lösningar inom kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv
första kvartalet 2019

Toppmöte för Ett hälsosamt arbetsliv
november 2019



3.2 Vem kan delta i kampanjen?

Vi uppmanar alla intresserade organisationer och privatpersoner att vara med oss i kampanjen, men den är särskilt tänkt att arbeta med följande grupper av mellanhänder som kan sprida kunskapen vidare:

- Arbetsmiljöbyråns kontaktpunkter och deras nätverk.
- Arbetsmarknadens parter (europeiska och nationella).
- Branschvisa kommittéer för social dialog.
- Beslutsfattare (europeiska och nationella).
- Stora företag, branschförbund och sammanlutningar av små och medelstora företag.
- Europeiska institutioner och deras nätverk (Enterprise Europe Network).
- Europeiska icke-statliga organisationer.
- Yrkesverksamma inom arbetsmiljöområdet och deras förbund.
- Kretsarna inom arbetsmiljöforskning.
- Nationella arbetsmiljömyndigheter.
- Media.

3.3 Så gör du för att delta

Det finns många praktiska sätt att engagera sig i och stödja denna kampanj:

- Höja medvetenheten genom att sprida och publicera kampanjmaterialet.
- Ordna evenemang och aktiviteter, t.ex. workshoper och seminarier, utbildningskurser och tävlingar.
- Framhålla substitutionsprincipen och prioriteringsordningen för riskbegränsande åtgärder.
- Använda och främja de praktiska verktyg och andra resurser som finns för att begränsa risken med farliga ämnen på arbetsplatser.
- Utbyta god praxis för att förebygga risker till följd av farliga ämnen på arbetsplatser.
- Delta i priset för goda praktiska lösningar inom kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv.
- Delta i de europeiska arbetsmiljöveckorna i oktober både 2018 och 2019.

- Bli en officiell kampanjpartner (öppet för EU-omfattande eller internationella organisationer).
- Bli en nationell kampanjpartner (öppet för organisationer som är verksamma på nationell nivå).
- Bli en mediepartner till kampanjen, (öppet för nationella eller europeiska aktörer inom media).
- Hålla kontakt och hålla sig uppdaterad via kampanjens webbplats (<https://healthy-workplaces.eu/sv>) och våra sociala mediekanalet – du hittar oss på Facebook, Twitter och LinkedIn.



Officiella kampanjpartner åtar sig att lyfta fram kampanjen och stödja den praktiskt. I utbyte ger kampanjpartnerskapet ett antal fördelar, bland annat att få delta i evenemang för utbyte av god praxis och andra möjligheter till nätverkande. Läs mer på kampanjens webbplats.



3.4 Priset för goda praktiska lösningar inom kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv

Priset för goda praktiska lösningar är ett uppmärksammande av innovativa och nyskapande praktiska arbetsmiljölösningar. På så sätt uppvisas de fördelar företag får genom att anamma goda lösningar för sin arbetsmiljö.

Alla typer av organisationer i EU:s medlemsstater, kandidatländer, potentiella kandidatländer och Eftaländerna är välkomna att skicka in tävlingsbidrag.

Bidragen bör visa följande:

- Arbetsgivare och arbetstagare som arbetar ihop för att begränsa riskerna med farliga ämnen på arbetsplatsen och främja en stark säkerhetskultur
- Framgångsrikt genomförande av åtgärder.
- Mätbara förbättringar av säkerheten och hälsan på arbetsplatsen.
- Insatser som är hållbara på sikt.
- Insatser som är överförbara till andra organisationer i olika sektorer eller länder.

Arbetsmiljöbyråns kontaktpunkter samlar in tävlingsbidrag och nominerar nationella pristagare för deltagande i den europeiska tävlingen. Tävlingen om priset för goda praktiska lösningar börjar samtidigt som kampanjen startar. Vinnarna meddelas vid en ceremoni som hålls under det andra året av kampanjen för att uppmärksamma vad deltagarna åstadkommit.



3.5 Våra partnernetverk

Goda partnerskap med viktiga intressenter är avgörande för att våra kampanjer ska bli framgångsrika. Vi är beroende av stödet från ett antal partnerskapsnätverk:

- **Nationella kontaktpunkter:** Alla Ett hälsosamt arbetsliv-kampanjer samordnas på nationell nivå av arbetsmiljöbyråns nätverk av kontaktpunkter.
- **Arbetsmarknadens parter i Europa:** Arbetsmarknadens parter representerar arbetstagares och arbetsgivares intresse på europeisk nivå.
- **De officiella kampanjparterna:** Hundra EU-omfattande och internationella företag och organisationer stöder kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv som kampanjpartner.
- **Mediepartner:** Kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv stöds av ett exklusivt urval journalister och redaktörer runtom i Europa som sysslar med att främja arbetsmiljöfrågor. Ledande europeiska arbetsmiljötidningar höjer medvetenheten om och lyfter fram kampanjen. I utbyte höjer erbjudandet om mediepartnerskap profilen på tidskrifterna och gör att parterna kan knytas till EU-Oshas nätverk och intressenter runtom i Europa.
- **Enterprise Europe Network:** EEN ger råd till och stöder små och medelstora företag runtom i Europa med att utnyttja affärsmöjligheter och nya marknader. Till följd av sitt långvariga samarbete med EU-Osha har EEN ett nätverk av arbetsmiljöambassadörer i 30 europeiska länder, och de spelar en aktiv roll med att främja kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv.
- **EU-institutioner och deras nätverk:** framför allt de sittande ordförandeskapen i Europeiska rådet.
- **Andra EU-organ med särskilt intresse för kampanjens ämnesområde:** Europeiska kemikaliemyndigheten (Echa), Europeiska miljöbyrå (EEA), Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet (Efsa), Genomförandeorganet för små och medelstora företag (Easme), Europeiska jämställdhetsinstitutet (EIGE), Eurofound och gemensamma forskningscentrumet (JRC).

Läs mer om våra partner på kampanjens webbplats (<https://healthy-workplaces.eu/sv>).



© EU OSHA/Pierre Wachholder



3.6 Mer information och resurser

Besök kampanjens webbplats (<https://healthy-workplaces.eu/sv>) där du hittar ett brett utbud av kampanjmaterial som är utformat för att hjälpa dig att marknadsföra och stödja kampanjen. Några exempel:

- Kampanjbroschyren och en folder om priset för goda praktiska lösningar inom kampanjen Ett hälsosamt arbetsliv.
- PowerPoint-presentationer, broschyrer, affischer och annat material.
- Kampanjens verktygslåda – råd om hur du driver din egen kampanj och resurser till hjälp.
- De senaste animerade videoklippen med Napo och kollegerna som höjer kunskaperna om frågor som gäller farliga ämnen, däribland

klassificering, märkning och förpackning av kemikalier, tobaksrök och damm.

- Ett praktiskt e-verktyg för att hantera riskerna med farliga ämnen på arbetsplatsen.
- En databas med fallstudier, instrument och verktyg, audiovisuellt material och annat material med god praxis som samlats in från hela Europa.
- En serie med korta infoblad om prioriterade ämnesområden som har med farliga ämnen att göra.
- Länkar till användbara webbplatser.

Håll kontakt och håll dig uppdaterad med våra aktiviteter och evenemang genom våra sociala mediekkanaler – du hittar oss på Facebook, Twitter och LinkedIn.



Referenser och noter

- (1) Summary – Second European Survey of Enterprises on New and Emerging Risks (ESENER-2), EU-Osha, 2015, s. 5. Tillgänglig på: <https://osha.europa.eu/sites/default/files/publications/documents/esener-ii-summary-en.PDF>
- (2) Sixth European Working Conditions Survey, Overview Report, Eurofound, 2016, s. 43. Tillgänglig på: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1634en.pdf
- (3) ESENER-2 – Overview Report: Managing Safety and Health at Work, EU-OSHA, 2016, s. 18. Tillgänglig på: https://osha.europa.eu/sites/default/files/ESENER2-Overview_report.pdf
- (4) <http://www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikatorsida/Dataunderlag-for-indikator/?iid=69&pl=1&t=Land&l=SE>
- (5) Se även EU-Osha, "Farliga ämnen": <https://osha.europa.eu/sv/themes/dangerous-substances>.
- (6) I EU-lagstiftningen används begreppet "kemiska agens" så att det omfattar enskilda ämnen, blandningar och processgenererade ämnen.
- (7) CLP-förordningen: Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar; se även <https://echa.europa.eu/sv/regulations/clp/understanding-clp>
- (8) <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=151&langId=sv>
- (9) SLIC, Final report on the SLIC inspection campaign "Risk assessment in the use of dangerous substances, 2010-2011" (ej offentliggjord).
- (10) Kommissionens rekommendation 2003/670/EG av den 19 september 2003 om den europeiska förteckningen över arbetssjukdomar. Tillgänglig på: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/ALL/?uri=CELEX%3A32003H0670>
- (11) HSE (brittiska hälso- och säkerhetsmyndigheten), "School cook can hardly walk": <http://www.hse.gov.uk/coshh/casestudies/cook.htm>
- (12) För närvarande (juli 2017) har det amerikanska kemikalierregistret US Chemical Abstracts Service Registry en förteckning med över 130 miljoner organiska och oorganiska ämnen och 67 miljoner protein- och dna-sekvenser. Registret uppdateras med ca 15 000 nya ämnen varje dag: <https://www.cas.org/about-cas/cas-fact-sheets>
- (13) <https://echa.europa.eu/information-on-chemicals/cl-inventory-database>
- (14) Se <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1907-20140410>
- (15) Echas registreringsstatistik, uppgifter från den 15 maj 2017: https://echa.europa.eu/documents/10162/5039569/registration_statistics_full_en.pdf
Vid en tredje omgång registreringar 2018 kommer Echa att få in dokumenten för kemikalier med en tillverknings- eller importvolym på 1–100 ton, och förväntas då registrera 25 000 ämnen: <https://echa.europa.eu/press/press-material/pr-for-reach-2018>
- (16) Ämnen som anmäldes enligt direktiv 67/548/EEG (NONS-direktivet) innan Reachförordningen infördes anses som registrerade.
- (17) Rådets direktiv 89/391/EEG av den 12 juni 1989 om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet, i synnerhet artiklarna 9, 10 och 11.
- (18) Kim Y., Park J. och Park M., 2016, "Creating a culture of prevention in occupational safety and health practice", Safety and Health at Work (SH@W), 7, s. 89–96. Tillgänglig på: <http://dx.doi.org/10.1016/j.shaw.2016.02.002>
- (19) <https://osha.europa.eu/sv/topics/green-jobs> <https://osha.europa.eu/sv/topics/green-jobs>
- (20) Se Keen C., "Dangerous substances (chemical and biological)", OSHwiki: [https://oshwiki.eu/wiki/Dangerous_substances_\(chemical_and_biological\)#Hierarchy_of_control](https://oshwiki.eu/wiki/Dangerous_substances_(chemical_and_biological)#Hierarchy_of_control)
- (21) Se artikel 6 i rådets direktiv 98/24/EG av den 7 april 1998 om skydd av arbetstagares hälsa och säkerhet mot risker som har samband med kemiska agenser i arbetet. Tillgängligt på: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX%3A31998L0024>
- (22) Se direkta rådgivningsblad på brittiska arbetsmiljömyndigheten (<http://www.hse.gov.uk/coshh/essentials/>) och BAUA (<http://www.baua.de> under avdelningen Topic, EMKG).
- (23) Se Webster J., "Groups at risk", OSHwiki: https://oshwiki.eu/wiki/Groups_at_risk
- (24) <http://www.hse.gov.uk/toolbox/workers/migrant.htm>
- (25) OSH in figures: Young workers – Facts and figures, EU-OSHA, 2007. Tillgänglig på: <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/reports/7606507>
- (26) Mainstreaming gender into occupational safety and health practice, EU-OSHA, 2014. Tillgänglig på: <https://osha.europa.eu/sv/tools-and-publications/publications/reports/mainstreaming-gender-into-occupational-safety-and-health-practice/view>

- (27) Larmour J. och Peters J., 2010, WES safety clothing and footwear survey, Women's Engineering Society. Tillgänglig på: <http://www.wes.org.uk/sites/default/files/WES%20safety%20survey%20results%20March%202010.pdf>
- (28) <https://www.ioshmagazine.com/article/more-half-women-say-ppe-prevents-them-doing-their-job>
- (29) <http://elcosh.org/record/document/1198/d001110.pdf>; <http://elcosh.org/document/1198/d001110/Personal+Protective+Equipment+for+Women++Addressing+the+Need.html>
- (30) Personal protective equipment and women: Guidance for workplace representatives, TUC, 2017. Tillgänglig på: <https://www.tuc.org.uk/sites/default/files/PPEandwomenguidance.pdf>
- (31) <http://www.oc-praktikum.de/nop/en-entry>
- (32) Utmaningar och möjligheter för integrationen av arbetsmiljöfrågor i universitetsutbildningen, EU-Osha, 2010. Tillgänglig på: https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/reports/mainstream_osh_university_education
- (33) <https://roadmaponcarnogens.eu/about/the-facts/>
- (34) Jongeneel W. P., Eysink P. E. D., Theodori D., Hamberg-van Reenen H. H. och Verhoeven J. K., 2016, Work-related cancer in the European Union: Size, impact and options for further prevention, RIVM Letter Report 2016-0010.
- (35) Nenonen N., Hämmäläinen P., Takala J., Saarela K. L., Lim S. L., Lim G. K., Manickam K. och Yong E., 2014, Global estimates of occupational accidents and fatal work-related diseases in 2014, Workplace Safety & Health Institute, Singapore.
- (36) Hutchings S., Cherrie J. W., Van Tongeren M. och Rushton L., 2012, "Intervening to reduce the future burden of occupational cancer in Britain: what could work?", Cancer Prevention Research, 5(10), s. 1213–1222.
- (37) EU-lagstiftningen täcker mer än 270 cancerframkallande, mutagena eller reprotoxiska ämnen (CMR-ämnerna) i kategori 1 (A&B) och över 150 i kategori 2, medan det internationella centrumet för cancerforskning klassificerar över 460 ämnen (inte bara kemikalier) i kategorierna 1 och 2 (A&B), se Stepa R. A., Schmitz-Felten E. och Brentzel S., "Carcinogenic, mutagenic, reprotoxic (CMR) substances", OSHwiki: https://oshwiki.eu/wiki/Carcinogenic_mutagenic_reprotoxic_CMRS_substances
- (38) Carey, R., Driscoll, T. R., Peters, S. M., Glass, D. C., Reid, A., Benke, G. och Fritsch, L., 2014, "Estimated prevalence of exposure to occupational carcinogens in Australia (2011–2012)", Occupational and Environmental Medicine, 71, s. 55–62.
- (39) Cavet M. och Léonard M., 2013, "Les expositions aux produits chimiques cancérigènes en 2010", Dares Analyses nr 054.
- (40) Exponering för cancerframkallande ämnen och yrkesrelaterad cancer. En granskning av bedömningsåtgärder, EU-Osha 2014. Tillgänglig på <https://osha.europa.eu/sv/tools-and-publications/publications/reports/report-soar-work-related-cancer/view>
- 41 (Webbplats för färdplan om cancerframkallande ämnen: <https://roadmaponcarnogens.eu/about/the-facts/>)
- (42) "Kvarts" är en form av kristallin kiseldioxid som är en grupp av naturligt förekommande mineraler i sten, klippor, sand och lera. Kvarts är en vanlig komponent i byggmaterial. Att skära, bryta, krossa, borra, slipa eller blåstra material med kvarts ger upphov till luftburet damm som innehåller partiklar av kvarts i flera olika storlekar, varav en del kan andas in. De finaste partiklarna är de som kan genomtränga området för gasutbyte i lungorna, där de orsakar skada. Dessa partiklar är respirabel kvarts (RCS) och är osynliga i normal belysning.
- (43) Guidance for National Labour Inspectors on addressing risks from worker exposure to respirable crystalline silica (RCS) on construction sites, SLIC 2016. Tillgänglig på: <https://osha.europa.eu/en/guidance-national-labour-inspectors-on-addressing-risks-from-worker-exposure-to-respirable-crystalline-silica>
- (44) https://oshwiki.eu/wiki/Respirable_Crystalline_Silica

Europa direkt är en tjänst som hjälper dig att få svar på dina frågor om Europeiska unionen.

Avgiftsfritt telefonnummer (*): 00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Informationen som ges är kostnadsfri, liksom de flesta telefonsamtal (men vissa operatörer, telefonkiosker och hotell kan ta betalt för samtalen).

Mer information om Europeiska unionen hittar du på internet (<http://europa.eu>).

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2018

Print	ISBN 978-92-9496-449-6	doi:10.2802/221469	TE-06-17-018-SV-C
Web	ISBN 978-92-9496-417-5	doi:10.2802/36168	TE-06-17-018-SV-N

© Europeiska arbetsmiljöbyrån, 2018

Kopiering tillåten med angivande av källan.

För spridning eller användning av foton som inte tillhör EU-Osha måste tillstånd sökas direkt från upphovsrättsinnehavaren.

Fotografierna i detta nyhetsbrev illustrerar olika verksamheter på arbetsplatser. De visar inte nödvändigtvis goda exempel eller uppfyllande av lagstadgade krav.

Europeiska arbetsmiljöbyrån (EU-Osha) bidrar till att göra Europa till en säkrare, hälsosammare och produktivare plats att arbeta på. EU-Osha inrättades av EU 1994 och har sitt säte i Bilbao i Spanien. Byrån genomför undersökningar, tar fram och sprider tillförlitlig, balanserad och opartisk information om arbetsmiljöfrågor och arbetar genom ett nätverk av organisationer över hela Europa för att få till stånd förbättrade arbetsförhållanden.

EU-Osha driver också tvååriga kampanjer med namnet **Ett hälsosamt arbetsliv**, som stöds av EU:s institutioner och de europeiska arbetsmarknadsparterna och som samordnas på nationell nivå genom byråns nätverk av kontaktpunkter. Kampanjen för 2018–2019, **Friska arbetsplatser hanterar farliga ämnen på ett säkert sätt**, har som syfte att höja medvetenheten om de risker som farliga ämnen utgör på arbetsplatsen och att främja en riskförebyggande kultur.

Europeiska arbetsmiljöbyrån

C/Santiago de Compostela 12
48003 Bilbao, SPANIEN
E-post: information@osha.europa.eu

www.healthy-workplaces.eu/sv



Publikationsbyrån